

10. A fegyveres összeütközések joga

A fegyveres összeütközések joga egy keretrendszert jelent a fegyveres konfliktusok rendezésére és a háborús cselekmények szabályozására. Igyekszik megvédeni az egyéneket és a társadalmat a háborús bűncselekményektől és a humanitárius jogsértésektől, miközben saját érvényesülése érdekében nem csökkentheti érdemben a katonai műveleti hatékonyságot sem. A fegyveres összeütközések jogának célja, hogy megóvja a harcosokat a szükségtelen szenvedéstől, védelmezze azokat, akik nem, vagy már nem vesznek részt az ellenségeskedésben. A személyeken túl véd bizonyos tárgyakat és a természeti környezetet a fegyveres konfliktus pusztító hatásaitól. Betartása elősegíti a békekötést és a harcoló felek közötti baráti kapcsolatok újbóli felvételét is.

A fegyveres összeütközések jogának gerincét az 1949. augusztus 12-én elfogadott genfi egyezmények és azok úgynevezett kiegészítő jegyzőkönyvei adják: az I. genfi egyezmény a hadra kelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javításáról, a II. genfi egyezmény a tengeri haderők sebesültjei és betegei helyzetének javításáról, a III. genfi egyezmény a hadifoglyokkal való bánásmódról, illetve a IV. genfi egyezmény a polgári lakosság háború idején való védelméről szól. A bennük foglaltak túlnyomó többsége ma már a nemzetközi jog általánosan kötelező érvényű elemeit képezi.

Fegyveres összeütközések joga

Legáltalánosabb gyűjtőfogalomként a harcoló felek valamennyi jogi kötelezettségét jelenti, amelyeknek a fegyveres összecsapás idején érvényesülniük szükséges.

Hadijog

A hadijog („hágai jog”) a fegyveres összeütközések jogánál szűkebb fogalom, amelyen a hadviselés szabályai érendők.

Nemzetközi humanitárius jog

Fegyveres összeütközések által sújtott személyek védelmére és szenvedéseinek enyhítésére (a sebesültek és a betegek ellátása, a hadifoglyok, valamint a polgári lakosság védelme stb.) szolgáló joganyag („genfi jog”).

Járvulékos veszteség

Katonai célpontok támadása során polgári személyekben vagy objektumokban véletlenül okozott kár vagy sérülés.

10.1. Alapelvek

10.1.1. A katonai szükségesség elve

A háborús felek csak akkor alkalmazhatnak erőszakot, ha az nem ütközik a fegyveres összeütközések joga által tiltott cselekményekkel, és ez szükséges az ellenség legyőzéséhez. A katonai szükségesség nem jogosít fel a fegyveres összeütközések joga szabályainak megsértésére, és nem írhat felül más alapelveket sem. Ez az elv arra összpontosít, hogy a hadviselő felek csak olyan támadásokat hajtsanak végre, amelyek elengedhetetlenek a sikeres katonai műveletekhez, és nem sértik a háború törvényei által meghatározott korlátokat. A katonai szükségesség elve a hadviselés során a győzelem elérését célozza, miközben figyelembe veszi a fegyveres összeütközések joga által előírt normákat és korlátokat is.⁷³

10.1.2. Az arányosság elve

Az arányosság elve azt jelenti, hogy a katonai akciók következtében a civil veszteség (járulékos veszteség) nem lehet túlzott mértékű a várható konkrét és közvetlen katonai előnyhöz viszonyítva. Az elv arra törekszik, hogy mérlegelje a sikeres művelet érdekeit a védett személyek és tárgyak, például a civil lakosok és a polgári tárgyak körében okozott esetleges káros hatásokkal szemben. A járulékos veszteség véletlen károkat jelent, amelyek a katonai akciók mellékhatásaként következnek be, még akkor is, ha előre láthatók voltak. Az arányosságot azzal határozzák meg, hogy az akció túlzottan magas veszteséget okoz-e civil életekben, sérülésekben vagy polgári tárgyakban, illetve ezek kombinációjában a várható konkrét és közvetlen katonai előnyhöz viszonyítva. Noha az elv alkalmazása esetlegesen károkkal és veszteségekkel járhat a civil lakosság és tárgyak körében, a szándékos támadások civil személyek és tárgyak ellen tilosak.⁷⁴

10.1.3. Az emberiség elve

Az emberiség elve azt jelenti, hogy a fegyveres konfliktusok során minden körülmények között tiszteletben kell tartani az emberi méltóságot. Ha a nemzetközi humanitárius jog nem biztosít specifikus szabályokat, az emberiség általános viselkedési normaként alkalmazandó. Ez az elv az alapja a védett személyek emberhez méltó kezelésére vonatkozó, a fegyveres összeütközések jogában foglalt rendelkezéseknek, valamint a felesleges sérülés és a felesleges szenvedés okozására vonatkozó specifikus tilalomnak. Egyetlen harcos nem használhat olyan hadviselési módszereket vagy eszközöket, amelyek felesleges sérülést vagy szükségtelen szenvedést okoznak.⁷⁵

⁷³ Hágai egyezmény 22. cikk.

⁷⁴ Hágai egyezmény I. kiegészítő jegyzőkönyv 51. (5) (b) és 57. (2) (b) cikkei.

⁷⁵ Hágai egyezmény I. kiegészítő jegyzőkönyv 1. (2) cikk.

10.1.4. A megkülönböztetés elve

A megkülönböztetés elve azt jelenti, hogy a konfliktusban részt vevő feleknek mindig meg kell különböztetniük a harcosokat a polgáriaktól, valamint a katonai célpontokat a védett objektumoktól, és ennek megfelelően csak a katonai célpontokra irányíthatják műveleteiket. A katonai célpontok olyan harcosok és objektumok, amelyek jellegük, elhelyezkedésük, céljuk vagy használatuk szerint hatékonyan hozzájárulnak a katonai műveletekhez, és amelyeknek a teljes vagy részleges megsemmisítése, elfoglalása vagy semlegesítése az adott időpontban egyértelmű katonai előnyt nyújt. A katonai erő csak a katonai célpontokra irányulhat, nem pedig a civil tárgyakra vagy személyekre. Az elv értelmében a civil lakosság egésze és az egyéni civil személyek sem lehetnek támadás célpontjai. Ha a parancsnok észszerű erőfeszítéseket tesz és jóhiszeműen próbálja megállapítani a célpont státuszát, akkor nem sérti az elvet, ha kiderül, hogy a célpont civil személy volt.⁷⁶

10.2. Személyek

10.2.1. Harcosok

A harcosok (kombattánsok) a fegyveres erők tagjai (a háborúzó felek fegyveres erői, ezek részét képező milíciák vagy önkéntes csapatok), de az egészségügyi és a vallási személyzet kivételével. A harcosok felelős irányítás alatt állnak, megkülönböztető jelzést viselnek, nyíltan viselik fegyvereiket, tiszteletben tartják a háború szabályait és szokásait, támadhatnak és támadhatók, nem büntethetők a hadijog keretében végrehajtott cselekmények miatt, valamint jogosultak a hadifogoly státuszra. A nemzetközi jog alapján joguk van közvetlenül részt venni az ellenségeskedésekben. A harcosok jogszerűen megtámadhatják az ellenség harcosait vagy igazolt katonai célpontokat, halált, sérülést és rombolást okozva a fegyveres összeütközések jogának megfelelően.⁷⁷

10.2.2. A tömeges felkelés tagjai

Amennyiben az ellenség inváziót hajt végre (intenzív katonai betörés), a még megszállás alatt nem álló terület lakosságának joga van fegyveres ellenállásra. A tömeges felkelés résztvevőit hadviselő félnek kell tekinteni, ha nyilvánosan viselik fegyvereiket és betartják a hadijogot.⁷⁸

10.2.3. Kémek

A kémkedés általában olyan hírszerző tevékenység, amikor civil személyek vagy katonák titokban információkat szereznek az egyik harcoló fél területén, hogy azokat ellenséges vagy idegen hatalomnak vagy szervezetnek továbbítsák. A fegyveres erők tagjai, akiket kémkedés közben elfognak, nem jogosultak hadifogoly jogállásra. A kémek sorsáról bíróság dönt. Az a katonai

⁷⁶ I. kiegészítő jegyzőkönyv 52. (2) cikk.

⁷⁷ II. genfi egyezmény 4. cikke és az I. kiegészítő jegyzőkönyv 43. (1) cikk.

⁷⁸ III. genfi egyezmény 4. (6) cikke.

harcos, aki az ellenséges ellenőrzés alatt álló területen információkat gyűjt vagy próbál szerezni, nem minősül kémnek, ha ezt saját alakulata egyenruhájában teszi.⁷⁹

10.2.4. Zsoldosok

A zsoldosok nem minősülnek harcosnak, sem hadifogolynak. Zsoldosnak az számít, akit (1) kifejezetten helyben vagy külföldön toboroztak azért, hogy részt vegyen fegyveres konfliktusban; (2) valójában közvetlenül részt vesz az ellenségeskedésekben; (3) főként saját haszon szerzésére vesz részt az ellenségeskedésekben, és valamely összeütköző fél vagy annak megbízásában, ténylegesen olyan anyagi ellenszolgáltatást ígért, amely jelentősen meghaladja az adott fél hasonló rangú és feladatú harcosainak ígért vagy fizetett összegét; (4) nem az összeütköző felek valamelyikének állampolgára vagy az ellenőrzés alatt álló terület lakosa; (5) nem tagja az összeütköző felek fegyveres erejének; (6) nem az adott konfliktusban részt nem vevő állam megbízásából, annak fegyveres ereje tagjaként, hivatalos szolgálat keretében vesz részt.⁸⁰

10.2.5. Katonai magánvállalatok tagjai

A katonai magánvállalatok alkalmazottai (kontraktorok) se nem katonák, se nem zsoldosok. A kontraktorok törvényes jogi személyek alkalmazottai, akik különböző feladatokat látnak el, mint például kiképzés, biztonsági szolgálatok, bűnmegelőzés, hírszerzés vagy logisztikai tevékenységek, ugyanakkor nem vehetnek részt harci bevetésekben, és nem irányíthatnak katonai alakulatokat. Megrendelőik között megtalálhatók nemzetközi szervezetek, kormányok és multinacionális vállalatok is.⁸¹

10.2.6. A fegyveres erőket kísérő személyek

A katonai légi járművek civil személyzete, ellátó vállalatok tagjai, valamint a fegyveres erők jólétéért felelős szolgáltatók, akik a fegyveres erőket támogatják anélkül, hogy maguk is a tagjai lennének, védelemre jogosultak. Ez a védelem nem zárja ki, hogy véletlenül megsérüljenek egy katonai célpont elleni támadás során. Ha elfogják őket, hadifogoly jogállást élveznek. Ugyanilyen védelem illeti meg a konfliktusban érintett felek kereskedelmi hajóin és a polgári repülőgépeken tartózkodó civil személyeket is.⁸²

10.2.7. Egészségügyi személyzet

Az állandó egészségügyi személyzet a fegyveres erők azon tagjaiból áll, akik állandó jelleggel egészségügyi feladatokat látnak el, irányítják az egészségügyi egységeket, és sebesültszállítással

⁷⁹ I. kiegészítő jegyzőkönyv 46. cikke.

⁸⁰ I. kiegészítő jegyzőkönyv 47. cikk.

⁸¹ GÓMEZ DEL PRADO 2008: 429–450.

⁸² A III. genfi egyezmény 4A (4)–(5) cikkei.

foglalkoznak. Az állandó egészségügyi személyzet soha nem támadható. Noha viselhetnek könnyű egyéni fegyvereket az önvédelem és a gondozott sebesültek védelme érdekében, nem minősülnek harcosnak. Így ha elfogják őket, vissza kell küldeni saját fegyveres erőikhez, hacsak nincs szükség rájuk a hadifoglyok ellátásában. Az állandó egészségügyi személyzetnek kötelezően viselnie kell a jellegzetes jelzést (vörös kereszt, vörös félhold vagy vörös kristály). Ellentétben velük, az ideiglenes egészségügyi személyzet a fegyveres erők azon tagjaiból áll, akik ideiglenesen látnak el egészségügyi feladatokat. Ők csak egészségügyi ellátás alatt nem minősülnek harcosnak, és csupán ilyenkor nem támadhatók. Ha elfogják őket, hadifogly státuszba kerülnek.⁸³

10.2.8. Haditudósítók és újságírók

Az újságírók, akik a hadszíntéren munkájukat végzik, védett személynek minősülnek. Azonban ha aktívan részt vesznek fegyveres tevékenységben, elveszítik ezt a védelmet. A haditudósítók azok az újságírók, akik a fegyveres erőkkel tartózkodnak, anélkül, hogy tagjai lennének. Ennek eredményeként szándékosan nem támadhatók, de ha elfogják őket, hadifogly státuszba kerülnek.⁸⁴

10.2.9. Egyházi személyek

A fegyveres erők lelkészei és az egyházi személyzet más tagjai nem minősülnek harcosnak, még akkor sem, ha önvédelmi fegyvert hordanak. Hasonlóan az egészségügyi személyzethez, nem támadhatók, ezért ha elfogják őket, a hadifoglyok ellátásának kivételével vissza kell küldeni őket saját alakulatukhoz.⁸⁵

10.2.10. Polgári lakosság

A polgári lakosság azokat a személyeket jelenti, akik nem tartoznak a fegyveres erőkhöz, és nem vesznek részt az ellenségeskedésben. Az ilyen polgári személyeket közvetlen támadásoktól meg kell védeni, hacsak közvetlenül nem vesznek részt az ellenségeskedésben, például tömeges felkelés vagy szabotázs esetén. Emellett a polgári lakosság nem lehet megtorlás célpontja, és az egyén önvédelmi jogát sem korlátozza a nemzetközi jog. A hadműveletek során a polgári lakosságot meg kell védeni a pusztítástól, és kiemelt figyelmet kell fordítani a nőkre és a gyermekekre. Fontos hangsúlyozni, hogy a harcolók és a polgári lakosság közötti egyértelmű megkülönböztetés az egyik alapvető elve a fegyveres konfliktusok szabályozásának. Ha kétség merül fel valakinek a polgári státuszát illetően, akkor azt a személyt polgári személynek kell tekinteni. A polgári

⁸³ Az I. genfi egyezmény 24., 28. (1) és 30. (1) cikkei, a II. genfi egyezmény 37. (1) és (2) cikkei, a III. genfi egyezmény 33. (1) cikke, valamint az I. kiegészítő jegyzőkönyv 8. (3) és 43. (2) cikkei.

⁸⁴ III. genfi egyezmény 4A (4) cikk.

⁸⁵ I. genfi egyezmény 24., 28. (1) és 30. (1) cikk; II. genfi egyezmény 36. és 37. (1) és (2) cikk; III. genfi egyezmény 33. (1) cikk; I. kiegészítő jegyzőkönyv 43. (2) cikk.

lakosságnak minden körülmények között joga van a méltósághoz, a becsülethez, a családi jogálláshoz, a vallási meggyőződéshez és az emberi bánásmódhoz.⁸⁶

10.2.11. Hadifoglyok

A hadifogolystátuszban többségében azok a harcosok vannak, akiket ellenséges erők fogságba ejtettek. Más személyek is jogosultak lehetnek erre a státuszra: a haditudósítók, a katonai repülőgépek polgári személyzete, a hajók kereskedelmi tengerészei és az ideiglenes egészségügyi személyzet. Viszont akik polgári személyként részt vettek az ellenségeskedésben, valamint a zsoldosok vagy a kémek nem jogosultak a hadifogolystátuszra. Ha kétség merülne fel valaki hadifogolystátuszában, akkor azt az illetékes bíróságnak kell elosztatni. A vizsgálat idejére ilyen státuszt kell szavatolni.⁸⁷ Ennek lényege, hogy jogokat és védelmet biztosít a hadifoglyoknak. A legfontosabb jogosultság, hogy a hadifoglyokat azonnal szabadon kell engedni és haza kell szállítani a békekötés után. Emberségesen kell velük bánni, és meg kell őket védeni minden erőszaktól. A hadifoglyoknak joguk van megfelelő egészségügyi ellátáshoz és szabad vallásgyakorláshoz. A fogva tartó hatalomnak biztosítania kell a tiszta és egészséges körülményeket a táborokban, ahol a hadifoglyokat tartják.⁸⁸

10.2.12. Sebesültek, betegek és hajótöröttek

A fegyveres erők olyan tagjait, akik sebesültek, betegek vagy hajótöröttek, és akik már nem vesznek részt a harcban, tiszteletben kell tartani és védelmezni, illetve emberségesen kell bánni velük. Védelmük azonnal megszűnik, ha ellenséges cselekményt követnek el. Minden lehetséges intézkedést mindenkor meg kell tenni a sebesült, beteg és hajótörött személyek felkutatásáért és összegyűjtéséért, biztosítva számukra a megfelelő orvosi ellátást. Az olyan helyzetekben, amikor a parancsnokok kénytelenek hátrahagyni a sebesült és beteg személyeket, a gondozásukban részt vevő orvosi személyzetet és az erőforrásokat hátra kell hagyni, amennyire a katonai szempontok engedik. Amint a körülmények lehetővé teszik, de legkésőbb az aktív harci cselekmények befejezése után, a konfliktusban részt vevő feleknek minden tőlük telhető intézkedést meg kell tenniük az ellenkező fél által jelentett eltűnt személyek felkutatása végett. Az ellenségnek minden releváns információt át kell adnia az eltűnt személyekkel kapcsolatban annak érdekében, hogy elősegítse a felkutatást.⁸⁹

⁸⁶ Az I. kiegészítő jegyzőkönyv 43. és 50. cikkei, valamint a IV. genfi egyezmény 4. cikke, az I. kiegészítő jegyzőkönyv 51. (3) cikke, a IV. genfi egyezmény 33. cikke és az I. kiegészítő jegyzőkönyv 51. (6) cikke.

⁸⁷ A III. genfi egyezmény 5. (2) cikke, valamint az I. kiegészítő jegyzőkönyv 45. (1) és (2) cikke.

⁸⁸ Az I. kiegészítő jegyzőkönyv 43., 46. (1) és 47. (1) cikkei, valamint a genfi egyezmények közös 3. cikke és az I. kiegészítő jegyzőkönyv 75. cikke.

⁸⁹ I. genfi egyezmény 12. cikk, II. genfi egyezmény 12. cikk, I. kiegészítő jegyzőkönyv 8. cikk, I. genfi egyezmény 15. cikk és I. kiegészítő jegyzőkönyv 11. cikk.

10.3. Katonai célpontok

A katonai célpontok kizárólag olyan személyek és tárgyak lehetnek, akik és amelyek jellegüknél, elhelyezkedésüknél, céljuknál vagy felhasználásuknál fogva hatékonyan hozzájárulnak a katonai akcióhoz, és akiknek, illetve amelyeknek teljes vagy részleges megsemmisítése, elfogása vagy semlegesítése az adott időpontban fennálló körülmények között határozott katonai előnnyel jár.⁹⁰ A célt a katonai művelet vagy annak sorozatának teljes hatásával összefüggésben kell értékelni, és a támadást nem szabad önmagában kiragadni. Amennyiben kétséges egy általában polgári célokat szolgáló objektum hatékony katonai célokra történő felhasználása, azt kell vélelmezni, hogy nem történik ilyen célú felhasználás.⁹¹

10.4. Védett objektumok

A védett polgári javak olyan tárgyakat jelentenek, amelyek nem katonai célpontok. Az ilyen tárgyakat, mint például iskolák, kórházak, kegyhelyek, kulturális javak,⁹² civil lakóhelyek és közlekedési infrastruktúra, nem lehet támadni vagy megtorolni. A nemzetközi humanitárius jog célja a polgári lakosság és a civil objektumok védelme, ennek érdekében a feleknek meg kell különböztetniük a polgári és a katonai célpontokat, valamint a lakosságot és a harcosokat. A polgári javaknak nyújtott védelem segít minimalizálni a konfliktusokban az ártatlan civilek szenvedését és az emberiség normák betartását.

10.5. Az ellenséges megszállás joga

Megszállottnak kell tekinteni azt a területet, amely tényleg az ellenség hadseregének hatalmába került.⁹³ Egy állam területe vagy részterülete megszállottnak minősül még akkor is, ha a megszállásakor nem volt tapasztalható katonai ellenállás.⁹⁴ Megszállás esetén a területet megszálló hatalom feladata, hogy képes legyen gyakorolni hatalmát a terület felett, és ezáltal irányítani és ellenőrizni tudja a polgári lakosságot. A megszálló hatalom a megszállással bizonyos felelősséget vállal a megszállt terület és annak lakói iránt. A megszálló hatalomnak a lehető leghamarabb be kell jelentenie a megszállt terület lakosságának, hogy a területet megszállták, és tájékoztatniuk kell őket a megszállás következményeiről. Az alapvető törvényeknek általában hatályban kell maradniuk a megszállt területen, habár a megszálló hatalom jogosult lehet saját jogi rendelkezéseket hozni a katonai szükségesség vagy a közrend fenntartása érdekében. A megszálló hatalomnak biztosítani kell a közrend helyreállítását.⁹⁵

⁹⁰ Az I. kiegészítő jegyzőkönyv 52. (2) cikke.

⁹¹ *Definition of Military Objectives* [é. n.].

⁹² Erről lásd bővebben: PUSKÁS 2018.

⁹³ Hágai egyezmények 42. cikk

⁹⁴ A genfi egyezmények közös 2. cikke.

⁹⁵ A IV. genfi egyezmény 29., valamint 47–135. cikkei és a hágai egyezmények 43. és 45. cikkei.

10.6. A katonák és parancsnokaik felelőssége

A katonai parancsnokok felelőssége a jogsértések megelőzésében és a szükséges intézkedések megtételében áll.⁹⁶ Az a tény, hogy a fegyveres összeütközések jogának megsértését beosztott katona követte el és nem a parancsnoka, nem mentesíti a parancsokat a büntetőjogi vagy a fegyelmi felelősség alól. Ha ugyanis tudták vagy tudhatták volna, hogy beosztottjuk jogsértést követ el vagy tervez elkövetni, és ennek ellenére nem tettek meg mindent a jogsértés megakadályozása, illetve az elkövető felelősségre vonása érdekében, felmerül a parancsnoki mulasztás. A parancsnokok kötelessége tehát az, hogy megelőzzék és szükség esetén megakadályozzák, továbbá jelentsék a fegyveres összeütközések jogának megsértését az illetékes hatóságoknak. Emellett gondoskodniuk kell arról, hogy a parancsnokságuk alá tartozó fegyveres erők tagjai tisztában legyenek a fegyveres összeütközések joga alapján rájuk háruló kötelezettségekkel. A fegyveres összeütközések során a nemzetközi jog megsértése háborús bűncselekmények elkövetéséhez is vezethet.⁹⁷ A nemzeti büntetőeljáráásban az államok hadbírósa felelős a fegyveres erők tagjainak büntetőjogi felelősségre vonásáért. Az egyetemes joghatóság azonban kiterjed a háborús bűncselekményekre, függetlenül az elkövetés helyétől vagy az elkövető állampolgárságától. A genfi egyezmények előírják, hogy az államok kötelesek eljárást indítani azokkal szemben vagy kiadatni azokat, akiket súlyos jogsértésekkel vádolnak. Emellett a Nemzetközi Büntetőbíróság joghatósága is gyakorolható, ha az állam nem hajlandó vagy képtelen az eljárás lefolytatására a katonai bűncselekmények tekintetében.⁹⁸

Ajánlott irodalom

- ÁDÁNY Tamás Vince – BARTHA Orsolya – TÖRŐ Csaba szerk. (2009): *A fegyveres összeütközések joga*. Budapest: Zrínyi.
- BALÁZS Péter et al. (2005): *Európai közjog és politika*. Budapest: Osiris.
- BENVENISTI, Eyal (2004): *The International Law of Occupation*. Princeton: Princeton University Press.
- Definition of Military Objectives* [é. n.]. ICRC Database, Customary IHL. Online: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule8?country=au>
- DUNAY Pál et al. (2002): *Nemzetközi jogi olvasókönyv. Dokumentumok és szemelvények*. Budapest: Osiris.
- GÓMEZ DEL PRADO, José L. (2008): Private Military and Security Companies and the UN Working Group on the Use of Mercenaries. *Journal of Conflict & Security Law*, 13(3), 429–450. Online: www.jstor.org/stable/26294644
- GRÁD András – WELLER Mónika (2011): *A strasbourgi emberi jogi bírósághoz kézikönyv*. Budapest: HVG-Orac.
- KARDOS Gábor – LATTMANN Tamás szerk. (2015): *Nemzetközi jog*. Budapest: ELTE Eötvös.
- KOVÁCS Péter (2016): *Nemzetközi közjog*. Budapest: Osiris.
- PETRUSKA Ferenc (2019): Jogi és hadijogi ismeretek. In ANDREJKOVICSNÉ TANNER Mária – FÜR Gáspár (szerk.): *A közszolgálati képzés fejlesztése az oktatástechnológián és a képzésmenedzsmenten keresztül*. Budapest: Dialóg Campus, 65–82. Online: <https://193.6.216.146/xmlui/handle/123456789/12780>.

⁹⁶ Az I. genfi egyezmény 49. cikke, a II. genfi egyezmény 50. cikke, a III. genfi egyezmény 129. cikke, valamint a IV. genfi egyezmény 146. cikke.

⁹⁷ Az I. genfi egyezmény 50. cikke, a II. genfi egyezmény 51. cikke, a III. genfi egyezmény 130. cikke, valamint a IV. genfi egyezmény 147. cikke.

⁹⁸ I. kiegészítő jegyzőkönyv, 85. cikk.

- PETRUSKA Ferenc (2022): A jogi hadviselés eszköztára. *Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok*, (17), 1–16.
- PRESCOTT, Jody M. (2008): Training in the Law of Armed Conflict – A NATO Perspective. *Journal of Military Ethics*, 7(1), 66–75. Online: <https://doi.org/10.1080/15027570801951475>
- PUSKÁS Anna (2018): A kulturális javak fegyveres konfliktusokban való védelmének eszközei nemzetközi szinten. *Hadtudományi Szemle*, 11(1), 427–439.
- SPITZER Jenő – VIKMAN László szerk. (2021): *Nemzetközi hadijogi szöveggyűjtemény. Hatályos nemzetközi egyezmények, szerződések és joggyakorlat a fegyveres konfliktusok jogának területéről*. Budapest: Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság. Online: <https://mek.oszk.hu/22200/22255/22255.pdf>

Ellenőrző kérdések

1. Karikázza be a helyes választ!

Leginkább miért fontos ismerniük a hadijogot a katonáknak?

- a) A katonaállománynak a tevékenységét a fegyveres összeütközések jogának keretében kell végeznie.
- b) Nem szükséges a hadijog, mivel a háború elkerülése lenne a legjobb megoldás.
- c) A hadijog korlátozza a katonák hatékonyságát és képességeit a harctéren.
- d) Következmények nélkül marad, ha egyes országok megsértik a hadijogot a nemzetbiztonság érdekében.

2. Karikázza be a helyes választ!

- a) A megkülönböztetés elve azt jelenti, hogy a konfliktusban részt vevő feleknek mindenkor meg kell különböztetniük a harcosokat a polgári lakosságtól, valamint a katonai célpontokat a polgári javaktól, és ennek megfelelően csak a katonai célpontokra irányíthatják műveleteiket.
- b) A megkülönböztetés elve szerint csak a katonai célpontokra irányíthatják műveleteiket, a polgári lakosságot kizárólag akkor támadhatják, ha azok valamilyen módon kapcsolatban vannak a harcosokkal.
- c) A megkülönböztetés elve azt jelenti, hogy a harcosoknak viselniük kell a hadi egyenruhát, és csak akkor tekinthetők katonai célpontnak, ha fel vannak öltözve.
- d) A megkülönböztetés elve szerint a polgári célpontok ellen csak akkor lehet támadást indítani, ha előzetesen megkapták a figyelmeztetést, és lehetőségük volt elhagyni a területet.

3. Karikázza be a helyes választ!

A katonai szükségesség elve:

- a) A hadviselő felek csak olyan intézkedéseket hajtsanak végre, amelyek elengedhetetlenek a sikeres katonai műveletek végrehajtásához, és amelyek nem sértik a háború törvényei által megállapított korlátokat.
- b) A katonai szükségesség elve alapján az állami szerveknek mindig katonai erőt kell alkalmazniuk minden konfliktus megoldása érdekében.
- c) A katonai szükségesség elve szerint minden katonai műveletnek szigorúan korlátozott határidővel kell rendelkeznie, és lehetővé kell tennie a gyors visszavonulást és a békeszerződés megkötését.
- d) A katonai szükségesség elve azt jelenti, hogy minden katonai akciónak a lehető legkevesebb kárt és veszteséget kell okoznia mind a civil lakosságnak, mind pedig a katonáknak.

4. Sorolja föl a hadijognak a harcosokkal szembeni követelményeit!
- a)
 - b)
 - c)
5. Karikázza be a helyes választ!
- Mi a parancsnok felelőssége az alárendelt állomány jogsértő tevékenysége esetén?
- a) A parancsnokok felelőssége a jogsértések megelőzése és a szükséges intézkedések megtétele.
 - b) A parancsnokoknak nincs felelősségük a beosztottak tevékenységéért.
 - c) A parancsnokok felelőssége csak a felelősségre vonásban van.
6. Karikázza be a helyes választ!
- A katonai célpontok:
- a) olyan személyek és tárgyak, akik és amelyek jellegüknél, elhelyezkedésüknel, céljuknál vagy felhasználásuknál fogva hatékonyan hozzájárulnak a katonai akcióhoz, illetve akiknek és amelyeknek teljes vagy részleges megsemmisítése, elfogása vagy semlegesítése az adott időpontban fennálló körülmények között határozott katonai előnnyel jár.
 - b) olyan személyek és tárgyak, akik és amelyek látszólag hatékonyan hozzájárulhatnának a katonai akciók sikeréhez, de a valóságban a teljes vagy részleges megsemmisítésük, elfogásuk vagy semlegesítésük semmilyen valós előnnyel nem jár a jelenlegi körülmények között.
 - c) azok a személyek és tárgyak, akik és amelyek valójában semmilyen hatást nem gyakorolnak a katonai akciók eredményességére, és nincs semmi értelme a teljes vagy részleges megsemmisítésüknek, elfogásuknak vagy semlegesítésüknek a jelenlegi körülmények között.
7. Karikázza be a helyes választ!
- a) Megszállás esetén a területet megszálló hatalom feladata, hogy képes legyen gyakorolni a hatalmát a terület felett, és ezáltal irányítani tudja a polgári lakosságot.
 - b) Megszállás esetén a területet megszálló hatalomnak nincs feladata abban, hogy irányítani tudja a polgári lakosságot.
 - c) Megszállás esetén a területet megszálló hatalom felelőssége, hogy ne csatolja el az érintett területet.
8. Karikázza be a helyes választ!
- a) Ha a tábori lelkészeket elfogják, vissza kell őket küldeni saját fegyveres erőikhez.
 - b) Ha a tábori lelkészeket elfogják, nem szükséges visszaküldeni őket saját fegyveres erőikhez.
 - c) Ha a tábori lelkészeket elfogják, semmi kötelezettségük nincs arra, hogy visszaküldjék őket saját fegyveres erőikhez.
9. Karikázza be a helyes választ!
- a) Ha kétség merül fel valakinek a hadifogolystátuszában, akkor azt a kétséget addig kell eloszlatni, amíg a személy státuszát egy megfelelően megalapozott bíróság nem állapítja meg.
 - b) Ha kétség merül fel valakinek a hadifogolystátuszában, nincs kötelezettség arra, hogy eloszlassák a kétséget, és a személy státuszát egy megalapozott bíróság állapítsa meg.
 - c) A hadifogolystátuszú személyekkel kapcsolatos kétségek jelentéktelenek, és nincs szükség semmilyen hivatalos eljárásra vagy bírósági határozatra a státusz meghatározásához.